แก่นแท้แห่งคำสอนของมาเคียเวลลี่

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

เป็นเวลากว่าสี่ศตวรรษมาแล้ว ที่คำว่า "มาเคียเวลเลี่ยน" (Machiavellian) หมายถึงอะไรก็ได้ที่ ชั่วร้าย, ฉ้อฉล และหฤโหด ผู้เป็นที่มาของคำๆ นี้ คือ นิคโคโล มาเคียเวลลี่ (Niccolo Machiavelli) ซึ่งกลายเป็นสัญญลักษณ์ของศิลปะแห่งการวางแผนล่อลวง ความหน้าซื่อใจคด และการเป็นนักการเมืองที่ไร้หลักการโดยสิ้นเชิงเหลือเพียงหลักที่ว่า '*เป้าหมายเป็นตัวรับรองวิธีการ*' (*End justifies means*)

อันที่จริงก็ไม่ประหลาดอะไรนักที่งานเขียนเรื่อง "ผู้ปกครอง" (หรือเจ้า) The Prince* ของมาเคียเวลลี่ โด่งดังนักในบรรดาผู้นำสำคัญๆ ของโลก รายชื่อผู้นิยมชมชื่นหนังสือเล่มนี้น่าสนใจไม่น้อย[๑] เป็นต้นว่า จักรพรรดิ ชาร์ลส์ ที่ห้า และราชินี แคธรีน แห่งเมดิชี ก็ชมชอบงานชิ้นนี้มาก โอลิเวอร์ ครอมเวล ก็เก็บรักษาต้นฉบับหนังสือเล่มนี้ไว้เป็นอย่างดี กษัตริย์เฮนรี่ที่สามและสี่แห่งฝรั่งเศส มีหนังสือเล่มนี้กับพระองค์เมื่อถูกสังหาร หนังสือเล่มนี้เป็นตัวช่วยเฟรดเดริกมหาราช กำหนดนโยบายของปรัสเซีย พระเจ้าหลุยส์ที่สิบสี่แห่งฝรั่งเศส ก็ใช้หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือข้างหมอน แม้จอมเผด็จการอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ก็กล่าวเองว่า เขาเก็บหนังสือ The Prince ไว้ข้างเตียง ตลอดมาในฐานะเป็นแหล่งบันดาลใจที่สำคัญยิ่ง ก่อนปี ค.ศ. ๑๙๓๙ มุสโสลินี ก็สนใจงานชิ้นนี้มากเช่นกัน

ควรทราบว่า นักวิเคราะห์เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์บางคนเชื่อแน่ว่าที่ทั้งมุสโสลินีและและฮิตเลอร์ ประสบกับหายนะ ในบั้นปลาย ก็เพราะไม่ได้เข้าใจหรือตีความ หลักการพื้นฐานบางประการของมาเคียเวลลี่ผิดพลาด

แม้ว่า มาเคียเวลลี่ จะถูกมองโดยทรราชย์หลายยุคหลายสมัยในฐานะเพื่อนสนิทหรือที่ปรึกษา ก็ยังมีนักปรัชญาผู้หนึ่งถือว่าเขา–มาเคีย

*ตลอดบทความนี้
(ผู้เขียนใช้ หนังสือ *The Prince* ฉบับที่สำนักพิมพ์ Penguin จัดพิมพ์ใน London เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๖ นาย George Bull เป็นผู้แปลและเขียนคำนำ
ส่วน *The Discourses* นั้น ผู้เขียนใช้ฉบับที่ Bernard Crick แปลและเขียนคำนำสำหรับเล่มนี้ สำนักพิมพ์ Pelican จัดพิมพ์ ใน London ปี ค.ศ. ๑๙๗๖ เช่นกัน)

๑. Robert B. Downs, *Books That Changed The World* (New York: Mentor Book, 1956), pp. 17–27

เวลลี่ เป็นนักมานุษยนิยม (Humanist) มาร์โล ปอนตี้ (Merleau Ponty) เขียนว่า "ถ้าคำว่า "มานุษยนิยม" (Humanism) เราหมายถึงปรัชญาของความลึกล้ำชั้นในของมนุษย์ ซึ่งเชื่อว่า โดยหลักการแล้วการที่มนุษย์จะสัมพันธ์กันไม่ใช่สิ่งลำบากยากเย็น การทำงานของสังคมเป็นไปอย่างชัดเจนสดใส และการแทนที่ การเก็บดอกผลทางการเมืองด้วย การกระตุ้นเร้าทางศีลธรรมแล้ว มาเคียเวลลี่ก็มิใช่นักมานุษยนิยม แต่ถ้าเราเข้าใจคำว่า มานุษยนิยม ในฐานะของปรัชญาที่มองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์และการกำหนดแบบสถานการณ์ร่วม และประวัติศาสตร์ร่วมระหว่างมนุษย์ว่าเป็นปัญหาสำคัญละก็ เราคงจะต้องยอมรับกันว่า มาเคียเวลลี่ ได้กำหนดเงื่อนไขสำคัญ ๆ เหมือนอย่างนักมานุษยนิยมที่เอาจริงเอาจังทั้งหลาย"[๒]

บทความนี้จะพยายามมองลึกลงไปจากที่ผู้คนทั้งหลายเข้าใจมาเคียเวลลี่ ผู้เขียนหวังว่า ความเข้าใจในแก่นแท้แห่งคำสอนของมาเคียเวลลี่จะช่วยให้เรามองเห็นการเมืองที่เป็นรูปธรรมเป็นจริงและมีประสิทธิภาพ คำนิยม ของ มาร์โล ปอนติ ต่อ มาเคียเวลลี่นั้นน่าพึ่งนัก เขาสรุปว่า "วิธีการ ทำลายโจมตี มาเคียเวลลี่ แบบ มาเคียเวลเลี่ยน (Machiavellien) ก็คือ การที่ผู้คนทั้งหลาย หันหน้าของตนเองและของเราไปมองอุดมคติของหลักการเพียงเพื่อที่จะเบือนหน้าหนีจากการกระทำของตนเอง"[๓]

ส่วนที่หนึ่ง : มาเคียเวลลี่ และงานเขียนสำคัญ ๆ ของเขา

ผู้เขียนเชื่อว่าเป็นการชอบด้วยเหตุผล ที่จะเริ่มต้นบทวิเคราะห์ปรัชญาใด ๆ โดยไม่มองข้ามชีวิตและงานของปรัชญาเมธีนั้น ๆ ถ้าไม่รู้จักคนก็ยากที่จะรู้และเข้าใจงานของเขาให้ชัดเจน ยิ่งกว่านั้นชีวิตของผู้เขียนปรัชญามักเป็นประทีปส่องให้ผู้อ่านเข้าใจภาวะแวดล้อมและยุคสมัยที่เขามีชีวิตและทำงานอยู่ ในหลายกรณี ภาวะแวดล้อมเหล่านี้กลายเป็นเค้าเงื่อน สำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจงานเขียนของนักทฤษฎีและนักปรัชญาดังกล่าว

ชีวิตของมาเคียเวลลี่[๔]

นิคโคโล มาเคียเวลลี่ (Niccolo Machiavelli) เกิดเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๔๖๙ ในฟลอเรนซ์ บิดาของเขาเป็นนักกฎหมายและกล่าวกันว่ามารดาของเขา เป็นกวีทางศาสนา ตอนเขายังเล็กไม่สู้มีบันทึกเรื่องราวของเขาเท่าไรนัก จนถึง ค.ศ. ๑๔๙๘ เมื่อเขาได้รับแต่งตั้งเป็น

๒. Maurice Marleau Ponty, *A Note on Machiavelli*. (Northwestern University Press, 1964) p. 223.
๓. *Ibid*.
๔. โปรดดู สมบัติ จันทรวงศ์, "มาคิอาเวลลี: บิดาของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่" ใน*ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่*. สมบัติ จันทรวงศ์ (บรรณาธิการ) (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๑๙๗๘), หน้า ๒๓–๕๒

เลขานุการ และ รองผู้ว่าการของสาธารณรัฐฟลอเรนซ์

ที่จริง เราอาจแบ่งชีวิตเขาได้เป็นสองส่วน ส่วนแรกคือตั้งแต่เขาเริ่มทำงานจนถูกปลดจากตำแหน่ง ในปี ค.ศ. ๑๕๑๒ ส่วนที่สองคือตั้งแต่เมื่อเขาถูกขับออกจากการเมือง จนเขาตาย เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๕๒๙ ตลอดชีวิตของเขามักจะถูกกระทบ โดยการเมืองและเหตุการณ์ทางการเมืองมากหลาย

ในเวลานั้น อิตาลี กำลังเผชิญกับการแก่งแย่งอำนาจภายในและจากอำนาจของศาสนจักร มาเคียเวลลี่ ได้รับแต่งตั้งสู่ตำแหน่งเพียงหนึ่งเดือน หลังจากกลุ่มสาธารณรัฐ ล้มอำนาจของสาโวนาโรลา ตำแหน่งของมาเคียเวลลี่ ทำให้เขาอยู่ใกล้ชิดกับการเมืองยิ่งขึ้น เขาต้องทำหน้าที่ผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองอย่างใกล้ชิด และเพราะหน้าที่ทางการทูตของเขา มาเคียเวลลี่ ต้องเดินทางอย่างมากมาย ได้พบคนสำคัญ ๆ มากหน้าหลายตา เคยไปอยู่ในพระราชวังแห่งปารีสถึงสี่ครั้ง ไปโรมสองครั้ง เขาได้พบคนมีชื่อเสียงอย่าง ซีซาร์ บอร์เจีย สันตปาปา จูเลียสที่สอง และจักกพรรดิแมกซิมิลเลียน

แม้ว่า มาเคียเวลลี่ จะเป็นนักวิเคราะห์ที่ขยันและเฉียบคม เขาไม่เคยอยู่ในตำแหน่งทางการเมืองที่มีอำนาจ อิทธิพลจริงจังเลย แต่ก็มีเวลาที่เขาเป็นที่ยอมรับเช่นกัน ใน ค.ศ. ๑๕๐๒ อันเป็นปีที่เขาแต่งงานในฟลอเรนซ์มีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ ซอเดอร์นี่ผู้ใกล้ชิดกับ มาเคียเวลลี่ ก้าวขึ้นสู่อำนาจ ล่วงมาถึง ค.ศ. ๑๕๐๖ ซอเดอร์นี่ยอมรับความคิด เรื่อง กองทัพเดินเท้าของมาเคียเวลลี่ สามปีต่อมาชื่อเสียงของมาเคียเวลลี่ก็กระเดื่องไปทั่ว เมื่อกองทัพเดินเท้าของเขาประสบชัยชนะในสงคราม

แต่ความสัมพันธ์กับซอเดลรินี่นี้เองที่ทำให้มาเคียเวลลี่ต้องเดือดร้อน เมื่อฝ่ายสาธารณรัฐถูกล้มล้าง และตระกูลเมดิซีกลับมาครองบัลลังก์อีกครั้งในปี ค.ศ. ๑๕๑๒ ความพินาศของสาธารณรัฐเกิดขึ้นเพราะ ในปี ๑๕๑๐ ฟลอเรนซ์ตกอยู่ในฐานะต้องเลือกระหว่างสันตปาปา กับฝ่ายฝรั่งเศส และซอเดอรินี่เลือกผิด เมื่อสันตปาปาเป็นฝ่ายชนะสงคราม ซอเดอรินี่ก็ถูกเนรเทศ มาเคียเวลลี่ถูกปลดจากทุกตำแหน่ง เมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๕๑๒

เทพีแห่งโชคยังเล่นตลกกับเขาต่อไป ในเดือนกุมภาพันธ์ ๑๕๑๓ มอสโคลี และพวกพยายามล้มอำนาจพวกเมดิซีแต่ล้มเหลว ผู้ก่อการถูกจับและชื่อของมาเคียเวลลี่ก็ปรากฏอยู่ในรายชื่อผู้สมคบคิด เขาจึงถูกจับกุมและทรมาน แต่มาเคียเวลลี่มั่นใจในความบริสุทธิ์ของตนจึงไม่ยอมรับสารภาพ ไม่นานนักเขาก็ถูกปล่อยตัว มาเคียเวลลี่ออกจากเมืองไปอยู่ในที่ดินเล็กๆ ของตระกูลใกล้ฟลอเรนซ์ ชีวิตของเขาในช่วงนี้มีแต่ความคับแค้นทางเศรษฐกิจ แต่ในช่วงนี้เองที่เขาหันไปจับงานเขียนหนังสือ เขาหวังว่า งาน

ของเขาจะเป็นที่ยอมรับและสามารถกลับไปทำงานที่เขารักได้อีก

ในจดหมายที่เขาเขียนถึง เวตตอรี่ (Vettori) เขาเล่าถึงความทรมานในการใช้ชีวิตช่วงนั้นอย่างขมขื่น "เมื่อกินอาหารแล้วฉันก็กลับไปโรงเตี๊ยม เจ้าภาพที่นี่ของฉันมักจะเป็นคนขายเนื้อหรือคนสีข้าว ไม่ก็พวกทำงานกับเตาเผา ฉันต้องลดเกียรติของตนลง ด้วยการเล่นคริคก้า (cricca) และทริค–แทร็ค (tric trac) กับพวกนี้ตลอดวัน"

"และแล้ว เมื่อถูกแวดล้อมด้วยพวกแมลงไร้ค่าเหล่านี้ ฉันก็เลิกใช้สมองคิด พยายามลดความทารุณของโชคชะตาต่อฉัน พยายามจะทำใจยอมรับการเหยียบย่ำของโชคชะตา เพื่อจะดูว่าเทวีแห่งโชคชะตา ช่างไม่ละอายใจเสียเลยที่ทำกับฉันเช่นนี้"[๕]

และในจดหมายที่เขาเขียนถึงหลานชาย ในปี ค.ศ. ๑๕๑๓ เขาเขียนว่า "อัศจรรย์แท้ ๆ ที่ฉันยังมีชีวิตอยู่ เพราะตำแหน่งฉันก็ถูกถอดถอนสิ้น ฉันเองก็เกือบตาย แต่พระเป็นเจ้าและความบริสุทธิ์ของฉันเองก็ช่วยชีวิตฉันไว้ได้ ฉันผ่านความเลวร้ายทุกชนิดมาแล้ว ทั้งจากคุกและสิ่งอื่น ๆ"[๖] เขาอยู่ต่อมาได้ก็ด้วยการเขียนและอ่านเท่านั้น เมื่อกลับเข้าห้องส่วนตัว เขาก็กลับกลายเป็นมาเคียเวลลี่ ผู้สูงศักดิ์อีกครั้งหนึ่ง ที่นี่เขามีผู้ฟัง และร่วมสนทนาในท้องพระโรงสมมติของเขา เขาเขียนว่า "ฉันเสพย์อาหารซึ่งเป็นของฉันแต่ผู้เดียว เพราะฉันเกิดมาเพื่อสิ่งนี้ นี่เป็นที่ที่ฉันจะพูดกับพวกเขาได้โดยไม่ละอายใจ และถามพวกเขาถึงเหตุผลเบื้องหลังพฤติกรรมของเขา และพวกเขาก็ตอบฉันด้วยคำตอบของเพื่อนมนุษย์ที่มีใจกรุณา"[๗]

ในช่วงเวลานี้เองที่เขาเขียนงานสำคัญ, ออกมา อันได้แก่ The Prince (1513); The Discourses on the ten books of titus Livius (1512–1516), The art of war (1520), The Life of Castruccio Custraccani (1520) และ The History of Florence (1520–1525) ภายใต้อุปถัมภ์ของคาร์ดินัล Giulio de Medici เขายังเขียน บทกวีและหัสคดีอย่าง The Golden Ass, L'Anbria Clizia แต่ที่โด่งดังเห็นจะเป็นเรื่อง Mandragula ซึ่งเป็นบทเสียดสีที่แหลมคม ในบรรดางานเขียนของเขาเล่มที่กล่าวขวัญกันมากที่สุด (ปรกติในทางไม่ดี) ก็คือ The Prince อย่างไรก็ตาม การพิจารณาคำสอนของมาเคียเวลลี่จากหนังสือเล่มนี้เพียงเล่มเดียวดูจะไม่ทำให้

๕. อ้างถึงใน *Roberto Ridolfi Life of Niccolo Machiavelli*. Trans. By cecil Grayson (London, 1963), pp. 151–152.

๖. อ้างถึงใน *Norman Jacobson*, Pride And Solace. (Berkeley: The University of California Press, 1977), p. 25.

๗. Ridolfi, *Op. cit.*,

เราเห็นแก่นแท้ของคำสอนของเขาได้ ดังนั้นผู้เขียนจะนำ The Discourses มาพิจารณาประกอบด้วย

The Prince และ The Discourses.

George Bull เขียนไว้ว่า "ปัจจุบันใคร ๆ ก็พากันกล่าวว่าหนังสือ The Prince เล่มเดียวไม่ควรจะถูกใช้เป็นมาตรฐานตัดสินอัจฉริยภาพของ มาเคียเวลลี่ แต่ก็คงพอจะยุติธรรมอยู่บ้างที่มาเคียเวลลี่จะถูกมองจาก The Prince ซึ่งเป็นผลงาน ชั้นยอดสุดของเขาและเต็มไปด้วยแก่นแท้ ของความคิดทางการเมืองของเขา"[๘]

จริงอยู่ที่ข้อสังเกตและคำสอนส่วนใหญ่ใน The Prince ก็ปรากฏและถูกขยายความใน The Discourses แต่หนังสือทั้งสองเล่มนี้ก็ยังแตกต่างกัน มาเคียเวลลี่เองเขียนไว้ตอนเริ่มบทที่หนึ่งของ The Prince ว่า, "รัฐทั้งปวง, อำนาจทั้งหลายซึ่งเคยปกครองมวลมนุษย์อยู่นั้นถ้าไม่เป็นสาธารณรัฐก็เป็นอาณาจักร"[๙] แต่ในบทถัดไปเขาเขียนว่า "ข้าพเจ้าจะไม่กล่าวถึงสาธารณรัฐเพราะได้อภิปรายเรื่องนี้ไว้อย่างยืดยาวในโอกาสอื่นแล้ว"[๑๐]

คงพอจะกล่าวได้ว่า The Prince กล่าวถึงรัฐอาณาจักรในขณะที่ The Discourses กล่าวถึงสาธารณรัฐ, อย่างไรก็ตามรัฐอาณาจักรเป็นสิ่งจำเป็นเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ มันเป็นสิ่งจำเป็นในเวลาที่ขาดเสถียรภาพเพราะรัฐเช่นนี้ ใช้เวลาไม่มากในการสร้างความมีเสถียรภาพทางการเมือง

อันที่จริง อำนาจแบบเจ้าผู้ปกครองซึ่งสร้างเสถียรภาพได้รวดเร็วนี้พอจะมองเห็นได้ในสถานการณ์ดังต่อไปนี้[๑๑]

๑. เมื่อคนผู้นั้น ตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะปกครองอย่างเจ้าผู้ปกครอง และไม่ยอมหยุดใช้อำนาจนั้นเมื่อสมควรแก่เวลา

๒. เมื่อรัฐหมดสิ้นแล้วซึ่ง "คุณธรรมความสามารถ" (virtu,) หรือชีวิตจิตใจของประชากรจนสาธารณรัฐไม่สามารถจะทำงานได้

๓. เมื่อสาธารณรัฐถือกำเนิดขึ้นมาจากรากฐานที่ไม่เหมาะสม

๔. เมื่อบุคคลจะต้องถูกกู้ให้พ้นจากความฉ้อฉล

ในเวลาที่จำเป็น อำนาจสูงส่งแบบเจ้าผู้ปกครองก็นำมาใช้งานได้สำหรับผู้ปกครองเช่นนี้ สาธารณรัฐพึงดำรงอยู่ในที่ที่มีความเสมอภาค หากไม่มีเงื่อนไขนี้ รัฐอาณาจักรจะเหมาะกว่าใน The Discourses เรารู้ว่าสาธารณรัฐนั้นเป็นสิ่งพึงประสงค์ยิ่งกว่าหากเป็นไปได้ เพราะระบอบนี้เป็นระบอบปกครองที่ดีที่สุด โดยปรกติมันจะรักษารัฐไว้ได้ดีกว่าในระยะยาว[๑๒]

---

๘. George Bull, "Introduction", in Machiavelli, *The Prince*, p. 18.

๙. *Ibid*.

๑๑. Machiavelli, Thg Discourses. p. 19.

๑๒. ดู *Ibid*., Book I.

ใน The Prince, มาเคียเวลลี่กำหนดคำสอนสั้น ๆ ชัดเจนมากหลาย คำสอนเหล่านี้ทำให้ชาวโลกต้องตะลึงเพราะความจริงที่แสนจริงของมัน เขาสอนผู้ปกครองที่หวังจะครองอำนาจให้ยืนยาวว่าจะต้องเรียนรู้ที่จะเป็นคนไม่ดี ผู้ปกครองที่รอบคอบไม่ควรจะเชื่อมั่นศรัทธากับอะไรเมื่อเหตุผลที่ทำให้เขาศรัทธาเชื่อถือสิ่งนั้น ๆ ตกไปแล้ว ผู้ปกครองควรจะทำลายชีวิตศัตรูมากกว่ายึดทรัพย์เพราะคนที่ตายแล้วนั้นแก้แค้นไม่ได้

ปัญหาก็คือ **เหตุใดหนังสือสองเล่มโดยผู้เขียนคนนั้นจึงต่างกันนัก?** Leo Strauss เขียนว่า "มาเคียเวลลี่เสนอคำสอนของเขาในหนังสือสองเล่มซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือทั้งสองนี้ยังเป็นปริศนาอยู่ แต่ละเล่มล้วนเสนอ "ทุกสิ่ง" ที่เขารู้พร้อมกับทัศนะต่อผู้อ่านกลุ่มที่ต่างกัน หรือด้วยวิธีการมองปัญหาแบบเฉพาะเรื่อง"[๑๓]

ปรกติเมื่อกล่าวถึงหนังสือสองเล่มนี้ เรามักจะกล่าวถึงคำอุทิศปะหน้าหนังสือทั้งคู่ คำอุทิศทั้งสองระบุว่าหนังสือแต่ละเล่มนำเสนอ "ทุกสิ่ง" ที่มาเคียเวลลี่รู้ แต่ว่ามีบางสิ่งที่น่าสนใจกว่านี้ปรากฏอยู่ มาเคียเวลลี่เรียนในคำอุทิศปะหน้า The discourses ว่า, "ดังนั้น, เพื่อเลี่ยงข้อบกพร่องนี้ ข้าพเจ้าก็มิได้เขียนให้แก่เจ้าผู้ปกครองหากเขียนให้แก่ชนทั้งหลายผู้พร้อมไปด้วยคุณสมบัติอันเลิศ และ สมควรจะเป็นเจ้า ; ข้าพเจ้ามิได้เขียนให้กับผู้ซึ่งจะสามารถประทานยศศักดิ์ตำแหน่งและความรุ่มรวยให้แก่ข้าพเจ้า เขียนแต่ให้กับคนที่อยากจะทำเช่นนั้น แต่ไม่สามารถจะทำได้[๑๔]

ที่เขาเขียนนี้ตรงข้ามกับสิ่งที่เขียนใน The prince อันอุทิศให้แก่ลอเร็นโซ แห่ง เมดิซี (Lorenzo de medici) Strauss ได้พิจารณาถึงเป้าประสงค์ในการเขียนหนังสือทั้งสองเล่มนี้อย่างลึกซึ้งพิสดารแล้วผู้เขียนจึงใคร่จะขอผ่านประเด็นนี้ไป

ความแปลกใหม่เป็นตัวของตัวเอง ของมาเคียเวลลี่นั้นน่าสนใจและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป สิ่งที่เขาพูดเป็นโฉมหน้าอีกด้านหนึ่งของการเมืองอันเป็นด้านที่รวมเอาความน่าชิงชังทั้งหลายไว้ หนังสือทั้งสองเล่มเต็มไปด้วยความหฤโหดและรุนแรง อันคนทั้งหลายคิดว่าเป็นความแปลกใหม่เป็นแก่นความคิดของมาเคียเวลลี่ แต่ตามความเข้าใจของผู้เขียน สิ่งเหล่านี้มิใช่อะไรที่มาเคียเวลลี่มุ่งจะสอน การจะมองให้เห็นแก่นแท้ของคำสอนของมาเคียเวลลี่จะกระทำได้โดยการมองในระดับที่ลึกซึ้งกว่านี้มาก

ส่วนที่สอง : แนวความคิดหลักของความคิดของมาเคียเวลลี่

คำสอนของมาเคียเวลลี่มีหลายเรื่อง ในส่วนนี้เราจะพิจารณาคำสอนสำคัญ ๆ ของเขา

---

๑๓. Leo Strauss, *Thoughts on Machiavelli.* (Illinois: The Free Press, 1958), p. 53

๑๔. Machiavelli, *Op, cit.*, 94

ความแปลกใหม่ของเขาน่ายกย่องก็จริง แต่ได้ความแปลกใหม่นี้คือ แก่นแท้ของคำสอนของเขาอันจะได้พิจารณาเป็นอย่าง ๆ ไป

วิธีวิเคราะห์ของมาเคียเวลลี่

วิธีเขียนหนังสือของนักเขียนมักจะเป็นสิ่งน่าสนใจนัก ยิ่งเป็นคนเขียนทฤษฎีหรือปรัชญาด้วยแล้วจะยิ่งน่าสนใจเพราะสไตล์การเขียนเป็นสิ่งที่นักเขียนเจาะจงเลือกใช้ ในกรณีของมาเคียเวลลี่ยิ่งน่าสนใจมาก

Strauss สนใจประเด็นนี้มาก แม้กระทั่งจำนวนบทในหนังสือทั้งสองเล่มก็ยังมีความสำคัญ[๑๕] ที่จริงตัว Strauss เองก็กล่าวว่าการมองจำนวนบทอย่างเป็นกลไกนี้จะเป็นการไม่ฉลาดนัก แต่ตัวเขาเองก็วิเคราะห์เรื่องนี้ไว้อย่างยืดยาวเหมือนกัน อย่างไรก็ตามเกี่ยวแก่สไตล์ของมาเคียเวลลี่ ผู้เขียนคิดว่า Strauss กล่าวถูกต้องประการหนึ่งเขาเขียนว่า, "แต่ก็จะเป็นการไม่รอบคอบถ้าจะอ่านงานของมาเคียเวลลี่อย่างที่คนส่วนใหญ่เขาอ่านกัน"[๑๖] จะเข้าใจมาเคียเวลลี่ได้ จะต้องมองเห็นงานของเขาให้ลักษณะสมบูรณ์ครบถ้วน

กล่าวอย่างรวม ๆ หนังสือสำคัญที่สุดทั้งสองเล่มของมาเคียเวลลี่คือ The prince และ The discourses เต็มไปด้วยการอ้างเหตุผลอย่างตรรกวิทยา (Syllogism) เต็มไปด้วยคำว่า "ถ้า", "แต่", "เดี๋ยวนี้" และ "เพราะฉะนั้น" การอ้างเหตุผลของเขากระทำอย่างเฉียบคมนับเป็นการวิเคราะห์ที่รอบคอบเยี่ยมเหตุผล

ลองพิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้ "คนเรานั้นถ้าไม่ขยี้ให้ยับเยินก็ต้องทำให้เขาพอใจมาก ๆ เพราะพวกนี้ถ้าโดนทำร้ายเพียงเล็กน้อยอาจหวนมาแก้แค้นได้แต่ถ้าโดนหนัก ๆ การแก้แค้นก็เป็นไปได้ยาก ดังนั้นหากเจ้าผู้ปกครองจะทำร้ายผู้ใดก็ควรจะให้เป็นการทำอันตรายชนิดที่การแก้แค้นเป็นสิ่งที่เจ้าจะไม่ต้องหวาดเกรงต่อไป"[๑๗]

ประโยคเหล่านี้เชื่อมกันอยู่ด้วยสันธานหลายตัวได้แก่ ถ้าไม่–ก็, เพราะ, แต่ และ ดังนั้น ตามลำดับ ประโยคเหล่านี้รวมกันเป็น Syllogism

> Syllogism หลักคือ : "คนเรานั้นถ้าไม่ถูกขยี้ให้ยับเยิน ก็ต้องทำให้พอใจมาก ๆ
>
> Syllogism รอง ซึ่งเป็นเหตุผลของ Syllogism หลักคือ : "เพราะ พวกเขาสามารถจะแก้แค้นความบาดเจ็บเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ แต่ทำไม่ได้ในกรณีที่บาดเจ็บมาก ๆ"
>
> ข้อสรุปก็คือ : "ดังนั้น หากเจ้าผู้ปกครองจะทำร้ายผู้ใดก็ควรจะให้เป็นการทำอันตรายชนิดที่การแก้แค้นเป็นสิ่งที่เจ้าจะไม่ต้องหวาดเกรงต่อไป"

---

๑๕. Leo Strauss, *op. cit.*, p.p. 52–53

๑๖. *Ibid.*, p. 53

๑๗. Machiavelli, *The Prince* Chap. III, pp. 37–38

ลองพิจารณาตัวอย่างอีกอันหนึ่ง Syllogism หลักระบุว่า : "สำหรับคนที่ดูและพึ่งเจ้าผู้ปกครอง เจ้าควรจะทำให้ถูกมองว่าเป็นผู้มีเมตตาธรรม, เป็นผู้มีศรัทธา, มีเอกภาพ, กรุณาและเคร่งศาสนา"

เหตุผลของ Syllogism หลักนี้คือ : "เพราะทุกคนเห็นแต่อะไรที่อยู่ภายนอกมีคนจำนวนน้อยที่รู้ว่าตัวจริงของท่าน (เจ้าผู้ปกครอง) เป็นอย่างไร"

ดังนั้น ข้อสรุปก็เป็นว่า : "เพราะฉะนั้นเจ้าผู้ปกครองจึงไม่จำจะต้องมีคุณสมบัติเลอเลิศทั้งหลายที่ข้าพเจ้าได้พรรณนาไว้ข้างต้น, แต่เขาควรจะแสดงออกว่าเขามีคุณสมบัติเหล่านั้น ข้าพเจ้าอยากจะพูดให้ถึงขนาดว่า ถ้าเจ้าผู้ปกครองมีคุณสมบัติเหล่านี้ และประพฤติดังว่าจริง ๆ กลับจะนำตนไปสู่หายนะ แต่ถ้าหากเพียงแสดงว่าตนมีคุณสมบัติเหล่านี้ สิ่งเหล่านี้จะกลับเป็นประโยชน์ต่อตน"[๑๘]

เราอาจกล่าวได้ว่าที่ข้อสรุปเป็นเช่นนี้ก็เพราะเหตุผลที่มีมาก่อน (Premises) ทุกสิ่งมีพื้นฐานอยู่ที่ Premises หากเราสามารถเปลี่ยนแปลง Premises ได้ ข้อสรุปก็ย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย ปัญหาก็คือ เป็นไปได้หรือไม่ที่เราจะเปลี่ยน Premises เหล่านั้น เพื่อว่าจะได้ข้อสรุปที่ดี ? มาเคียเวลลี่อาจปฏิเสธว่าเป็นไปไม่ได้ เหตุผลก็คือหลักฐานที่เขาใช้เป็นเหตุผลสนับสนุนข้อสรุปทั้งหลายล้วนเป็นข้อเท็จจริงที่ได้จากการสังเกตและประวัติศาสตร์ ลักษณะที่มีความสำคัญไม่น้อยในงานเขียนของมาเคียเวลลี่อันจะได้พิจารณากันต่อไปข้างหน้า

ประเด็นก็คือ จะต้องแยกระหว่างวิธีการวิเคราะห์ ซึ่งอาจเรียกว่า Syllogistic Analysis กับ พฤติกรรมที่ถูกวิเคราะห์[๑๙] พฤติกรรมจะเป็นสิ่งมีศีลมีธรรมหรือเป็นการกระทำทุศีลก็ได้ แต่เมื่อมาเคียเวลลี่ใช้ข้อเท็จจริงที่ไร้ศีลธรรมและรุนแรงเป็นข้อมูลความรุนแรงและเล่ห์กลต่าง ๆ ก็กลายเป็นผลหรือข้อสรุป

ยิ่งกว่านั้น จุดสำคัญประการหนึ่งก็คือ Premises และข้อสรุปดังนั้นเป็นสิ่งที่เราเห็นโลกทัศน์หรือวิธีการมองชีวิตและโลกโดยทั่วๆไป ก็มีพื้นฐานอยู่ที่อะไรที่เขามอง, เห็นและเข้าใจว่าเป็นข้อเท็จจริง เหมือนผู้คนทั้งหลายในโลกเขาไม่เคยหยุดตั้งคำถามวิธีการมองโลกของเขาเอง แต่คนส่วนใหญ่ก็เห็นโลกเหมือนๆ กับเขาเช่นกัน จึงเท่ากับเขาพูดในสิ่งที่คนทั้งหลายนึกคิดอยู่แล้ว

วิธีการ "วิทยาศาสตร์" ของมาเคียเวลลี่

James Burnham เขียนว่า "วิธีการของมาเคียเวลลี่ก็คือนำเอาวิธีการวิทยาศาสตร์มา

---

๑๘. *Ibid.*, Chap. XVIII, pp. 100–101

๑๙. Simone Panter–Vrick, *Gandhi Aganist Machiavellism.* (Bomday: Asia Publishing House, 1966), ดู Introduction.

ประยุกต์ใช้กับการเมือง"[๒๐] ที่กล่าวถึงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ Burnham หมายความดังนี้

๑. มาเคียเวลลี่ใช้ภาษาในลักษณะที่ทำให้เกิดความรู้อย่างแบบวิทยาศาสตร์ ไม่ได้ใช้ให้เกิดอารมณ์หรือทัศนคติใด ๆ แต่ใช้ภาษาในลักษณะที่ความหมายของคำเอามาทดสอบได้ และเข้าใจได้ในโลกแห่งความเป็นจริง Burnham ว่าสิ่งนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างข้อถกเถียงที่เป็นวิทยาศาสตร์

๒) มาเคียเวลลี่อธิบายการเมืองอย่างชัดเจนเพียงพอและมองการเมืองว่าเป็นการศึกษาการต่อสู้แย่งชิงอำนาจระหว่างมนุษย์ ความคิดเช่นนี้แสดงให้ผู้อ่านตระหนักว่ากำลังพูดกันถึงอะไรที่เป็นอยู่จริง ลักษณะการเช่นนี้ "อย่างน้อยก็พอจะกันมิให้มีความไร้สาระได้"[๒๑]

๓) มาเคียเวลลี่ได้รวบรวมข้อเท็จจริงจำนวนหนึ่งอย่างมีระบบ ข้อเท็จจริงเหล่านี้เขาดึงมาจากตำรับตำราทางประวัติศาสตร์และประสบการณ์ส่วนตัวของเขา ประสบการณ์เหล่านี้ได้มาจากสิ่งที่เขาสังเกตเห็นจริงตลอดอาชีพทางการเมืองของเขา และจากการสนทนากับผู้นำทางการเมืองในยุคสมัยของเขา Burnham สรุปว่า "สำหรับมาเคียเวลลี่, เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏหลักการก็อาจจะตกไป"[๒๒]

๔) มาเคียเวลลี่มักจะพยายามจัดรูปความสัมพันธ์รวมข้อเท็จจริงให้กลายเป็นหลักการกว้าง ๆ หรือกฎเกณฑ์ เขาเชื่อว่าการประมาณหลักการทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ความเชื่อเช่นนี้ Crick ก็เห็นด้วย เขาว่า "มาเคียเวลลี่ชอบกำหนดหลักการกว้าง ๆ"[๒๓] Burnham กล้าถึงกับกล่าวว่า "ปรกติมาเคียเวลลี่ทดสอบหลักการกว้างๆของเขาจากตัวอย่างที่ได้จากประวัติศาสตร์ช่วงต่าง ๆ"[๒๔]

๕) Burnham ถึงกับเขียนด้วยอารมณ์ว่า "ในงานของมาเคียเวลลี่ทุกหนแห่ง, ทุกบรรทัดทุกบททุกตอน เรารู้สึกได้ถึงความต้องการหลักที่จริงใจของมาเคียเวลลี่ที่ใฝ่หาสัจจะ"[๒๕]

Burnham สรุปว่า สำหรับมาเคียเวลลี่, ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างความหมายแท้จริงกับความหมายเป็นทางการ "ไม่มีอะไรซ่อนอยู่และไม่มีเป้าหมายอะไรเคลือบแฝง"[๒๖] ความเห็นหลายประการของ Burnham ยังมิใช่ข้อยุติ นักวิชาการมากหลายยึดถือความเห็นต่าง ๆ กัน เกี่ยว

๒๐. James Burnham, *The Machiavellians* (Chicago Gateway Edition, 1970), p. 45.

๒๑. *Ibid.*, p. 47.

๒๒. *Ibid.*, p. 48

๒๓. Machiavelli, *The Discourses*. p. 17.

๒๔. Burnham, *op. cit* ., p. 51

๒๕. *Ibid.*, p. 53

๒๖. *Ibid.*, p. 55

แก่ลักษณะความเป็นธรรมชาติที่เป็น "วิทยาศาสตร์" ในงานเขียนของมาเคียเวลลี่

Crick ไม่เห็นด้วยกับความพยายามที่จะแสวงหาวิธีการของมาเคียเวลลี่ เขาว่า "ผมเชื่อว่าการเอาแต่แสวงหาวิธีการของมาเคียเวลลี่ ในตัวของมันเองเป็นความเข้าใจผิดพลาดเกี่ยวแก่ธรรมชาติของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ความกระชับเข้มชัดของวิธีการถูกยัดเยียดให้กับมาเคียเวลลี่ ทั้งที่เขาเองไม่มีอยู่และไม่ได้แสวงหา"[๒๗]

Crick ยังเสนออีกว่า แม้มาเคียเวลลี่จะนับถือประสบการณ์เพียงไร แต่เหตุผลสนับสนุนข้อถกเถียงของเขาก็ล้วนถูกคัดเลือกมาแล้วโดยอาศัยค่านิยมเฉพาะเป็นพิเศษ Crick สรุปว่า "ในแง่ที่เขาเป็นคนทันสมัยที่มิใช่นักศาสนา เขายึดค่านิยมที่ทันสมัย แม้ว่าเขาจะมิได้เป็นนักปรัชญา, ดังนั้นเขาจึงย้ำบางสิ่งทึกทักเอาบางอย่าง แต่ก็ไม่ได้พยายามที่จะใช้ข้อสนับสนุนทางตรรกวิทยาแต่อย่างใด"[๒๘]

เกี่ยวกับความเห็นที่ว่างานของมาเคียเวลลี่ปลอดจากอารมณ์ Bull เห็นเป็นตรงข้ามเขาแสดงความคิดเกี่ยวแก่ The prince ว่า, "คนเขียนหนังสือนี้มีตัณหาแข็งแกร่งและลึกล้ำ งานเขียนก็สะท้อนความคิดน่าตระหนักด้วยสติปัญญาที่สร้างสรรค์ลึกซึ้งได้อย่างชัดเจน"[๒๙]

สำหรับเรื่องใช้อารมณ์หรือไม่ มาเคียเวลลี่เองน่าจะเป็นผู้ตอบได้ดีกว่าใคร ๆ เขาเขียนว่า "สิ่งทั้งหลายที่อิตาลีประสบในปัจจุบันนั้น ล้วนเป็นที่สุดทั้งสิ้นต้องถูกกดลงเป็นทาสยิ่งกว่าพวกฮิบรูต้องถูกกดขี่ยิ่งกว่าพวกเปอร์เซียต้องแตกแยกกระจัดกระจายยิ่งกว่า ชาวเอเธนส์, ต้องไม่มีผู้นำ, ไม่มีกฎหมาย, ถูกบดขยี้, ทำลาย, รุกราน, โจมตีอิตาลีต้องเผชิญกับความเลวร้ายเริดร้างทุกชนิด"[๓๐] ผู้อ่านคงจะเห็นได้ชัดว่านี่มิใช่ข้อเขียนของคนที่ปลอดจากอารมณ์แต่อย่างใด Burnham อาจจะถูกในหลาย ๆ ประเด็น แต่เขาผิดถนัดเมื่อคิดว่า มาเคียเวลลี่เขียนหนังสือตรงไปตรงมาหรือมิได้แอบแฝงเงื่อนงำอะไรไว้ ผู้เขียนคิดว่า มาเคียเวลลี่มิใช่เช่นนี้เลย ในจดหมายถึง Francesco Guicciardini, เขาเขียน "*เป็นเวลานานทีเดียวที่ข้าพเจ้ามิได้กล่าวในอะไรที่ข้าพเจ้าเชื่อ และไม่ได้เชื่ออะไรที่ข้าพเจ้าพูด และหากมีครั้งใดที่บังเอิญพูดอะไรที่คิดจริง ๆ ข้าพเจ้าก็มักจะซ่อนมันเอาไว้เบื้องหลังความเท็จมากมายจนกระทั่งยากที่จะเห็นได้*"[๓๑]

---

๒๗. Bernard Crick, "Introduction" in Machiavelli, *The Disiourses.* pp. 47–48

๒๘. *Ibid.*, p. 49

๒๙. George Bull, "Introduction" in Machiaelli, *The Prince.* p. 26

๓๐. *Ibid.*, Chap. XXVI. p. 134

๓๑. Peter Bondanella & Mark Musa (Trans & Ed.) *The Portable Machiavelli* New York: Penguin Books, (1979), p. 75

มาเคียเวลลี่เขียน The Discourses ด้วยชั้นเชิงตลอดเล่ม ลองพิจารณาข้อแตกต่างระหว่างบทที่หนึ่งและบทที่สิบเอ็ดในหนังสือเล่มนี้ เขาเขียนว่า "รัฐทุกรัฐ, อำนาจสูงส่งทั้งหลายที่เคยปกเกล้าปวงชนมาทั้งในอดีตและปัจจุบันถ้าไม่เป็นสาธารณรัฐก็เป็นรัฐอาณาจักรเท่านั้น"[๓๒] ถ้าเชื่อทุกคำที่เขาเขียน เราก็คงสรุปว่ามีรัฐอยู่เพียงสองประเภทเท่านั้น แต่ในบทที่สิบเอ็ด, เขาเริ่มต้นบทนี้ว่า, "คราวนี้ก็เหลือแต่การพิ-*จารณาอำนาจรัฐ*ของศาสนจักรเท่านั้น"[๓๓]ที่เป็นรูปแบบรัฐแบบที่สาม

ที่กล่าวมาและปฏิเสธ Burnham นี้มิใช่จะพยายามลดความสำคัญของมาเคียเวลี่ ตรงกันข้าม, ผู้เขียนคิดว่าหากพยายามยึดความคิดของมาเคีย-เวลลี่ มากเกินไปจะเป็นการทำลายเขามากกว่าอย่างอื่น แต่คำถามก็คือ, ถ้าเช่นนั้นสมควรหรือไม่ที่จะเรียกเขาว่า "บิดาแห่งปรัชญาการเมืองสมัยใหม่"? คำตอบก็คือ แน่นอนเขาคู่ควรกับตำแหน่งนี้ เหตุผลก็คือ ก่อนหน้าเขาไม่มีผู้ใดกล่าวถึงโลกที่เป็นอยู่จริงทางการเมืองเลย เพลโตและอริสโตเติล เคยพูดถึง "อะไรที่เป็นอยู่" แต่ก็ไม่ใช่ในแง่มุมทางการเมืองหากเป็นแง่มุมทางปรัชญา มาเคียเวลลี่วิพากษ์ผู้ที่มาก่อนเขาไว้และแสดงเจตจำนงของไว้ใน The Prince

"แต่เพราะเจตจำนงของข้าพเจ้าคือจะพยายามพูดในสิ่งที่มีประโยชน์ในทางปฏิบัติต่อผู้ถาม ข้าพเจ้าคิดว่าการพูดถึงสิ่งต่าง ๆ อย่างที่มันเป็นอยู่จริงจะเหมาะสมกว่าที่จะคิดเอาเอง มีคนมากมายที่ฝันถึงสาธารณรัฐและอาณาจักรชนิดที่ไม่มีอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง ช่องว่างระหว่างการที่คนเราควรจะมีชีวิตอยู่อย่างไร กับการที่เรามีชีวิตอย่างไรนั้นกว้างขนาดที่ว่า คนที่ละทิ้งโลกแห่งความเป็นจริงไปหาโลกในฝันหรืออุดมคติจะได้เรียนรู้ทางหายนะของตนเองมากกว่าที่จะรักษาตนเอง"[๓๔]

ประเด็นก็คือ มาเคียเวลลี่พูดถึงอะไรที่เป็นอยู่จริง เมื่อเป็นเช่นนี้เขาก็ได้มองเห็นโลกอย่างที่มันเป็นอยู่ และนำเสนอทางแก้ให้ด้วย ประเด็นนี้จะมองเห็นชัดขึ้น เมื่อพิจารณาการโจมตีคริสตจักรของเขา กล่าวคือในทัศนะของมาเคีย-เวลลี่ ศาสนาคริสต์สอนคนให้ละทิ้งการในทางโลกและครุ่นคิดถึงแต่ภพหน้า ศาสนาคริสต์ส่งเสริมการถ่อมตนและผู้คนที่สำรวมยิ่งกว่าคนที่ทำการงานหรือเป็นผู้ปฏิบัติ ยิ่งไปกว่านั้น นิยามของคำว่าพลังในศาสนาคริสต์ หมายถึงพลังในอันที่จะยอมทรมานตน มากกว่าพลังที่จะกระทำการอันอาจหาญต่าง ๆ[๓๕]

---

๓๒. Machiavelli, *Op. cit.*, Chap. I, p. 33

๓๓. *Ibid.*, Chap. XI, p. 73.

๓๔. *Ibid.*, Chap. XV; pp. 90-91

๓๕. Machiavelli, *The Discourses*. Book II, 2, p. 278

ในทัศนะของมาเคียเวลลี่ "*อะไรที่เป็นอยู่*" ผูกพันกับโลกนี้ในปัจจุบันกาลหรือสถานการณ์เฉพาะหน้า ส่วน "*สิ่งที่ควรจะเป็น*" ผูกพันกับอนาคตกาล, ชีวิตถัดไปและภาพหน้า เมื่อเขามองดูโลกอย่างที่เป็นอยู่ ก็เสนอว่าควรจะทำอะไร ปัญหาก็คือ เหตุใดจึงต้องกระทำเช่นนั้น? คำถามนี้จะตอบได้ก็เมื่อนำเอา แนวความคิดหลัก (Key concepts) ที่ปรากฏในงานเขียนของมาเคียเวลลี่มาพิจารณาผู้เขียนคิดว่า แนวความคิดหลักเหล่านี้ล้วนทรงความสำคัญยิ่งสำหรับความพยายามที่จะเข้าใจงานของมาเคียเวลลี่

ความจำเป็น (Necessità), โชคชะตา (Fortuna) และคุณธรรมความสามารถ (Virtū) ในความคิดของมาเคียเวลลี่

ทั้งสามคำนี้ล้วนสัมพันธ์กัน ผู้เขียนใคร่จะขอแบ่งแนวความคิดทั้งสามนี้ ออกเป็นสองกลุ่ม, โดยจะพิเคราะห์ Fortuna และ virtū ไปด้วยกัน แต่จะแยก Necessità ออกต่างหาก เชื่อว่าในกระบวนการ*พิเคราะห์นี้เอง* เหตุผลในการแบ่งแยกเช่นนี้จะปรากฏชัดขึ้น

Fortuna และ virtú

แนวความคิดทั้งคู่นี้นำมาพิจารณาด้วยกัน เพราะทั้งสองคำนี้เกี่ยวข้องกับการตอบปัญหาว่าผู้ปกครองประสบความสำเร็จได้อย่างไร คำตอบก็คือผู้ปกครองจะต้องอาศัย โชคชะตาและคุณธรรมความสามารถ

มาเคียเวลลี่ "เล่น" กับโชคชะตาอย่างแปลก ๆ เขาเริ่มบทที่ ๒๕ ของ The Prince โดยเขียนว่า, "ข้าพเจ้าทราบดีว่า ผู้คนจำนวนมากเชื่อว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ถูก โชคชะตา และพระเป็นเจ้าควบคุม การควบคุมนี้อยู่ในระดับที่ แม้ความรอบคอบของมนุษย์ก็ทำอะไรมันมิได้ มนุษย์ไร้ซึ่งอิทธิพลอำนาจทั้งสิ้น"[๓๖] เพื่อให้ชัดขึ้นไปอีกเขากล่าวว่า, "ข้าพเจ้าเชื่อว่า น่าจะจริงที่ว่ากันว่า โชคชะตาควบคุมสิ่งต่าง ๆ ที่เราทำอยู่ประมาณครึ่งหนึ่ง อีกประมาณครึ่งหนึ่งที่เหลือขึ้นอยู่กับตัวเราเอง"[๓๗]

ดูคล้าย ๆ กับว่า มาเคียเวลลี่จะพูดว่า เรามีสิทธิชี้โชคชะตาของเราเองเพียง ๕๐ เปอร์เซ็นต์ แต่ที่จริงเขามิได้สนใจในส่วนที่เราควบคุมได้อยู่แล้วเลย เขากลับมุ่งประเด็นไปที่ทำอย่างไร จะเอาชนะเทวีแต่งโชคชะตาได้ ถึงแม้เขาจะพูดว่าทุกคนจะต้องหนีเร้นจาก "ลำน้ำอันโหดร้ายรุนแรงนั้น" เขาก็มิได้สรุปว่า เราควรจะยอมพ่ายแพ้ต่อโชคชะตา

ลำน้ำอาจทรงพลานุภาพเกินกว่าที่มนุษย์จะต้านอำนาจของมันได้มาเคียเวลลี่จึงเปลี่ยนมาเป็นเปรียบ โชคชะตาว่าประดุจอิสตรี "เพราะ

---

๓๖. Machiavelli, *The Prince*, Chap. XXV, p. 130

๓๗. *Ibid.*,

ฉะนั้น, ข้าพเจ้าขอสรุปว่า, เพราะโชคชะตานั้น *มีความไม่*เที่ยงเป็นคุณสมบัติ และมนุษย์มักจะแข็งกระด้างไม่รู้จักลดเลี้ยวในการกระทำของตน มนุษย์จะรุ่งเรืองก้าวหน้าตราบที่โชคชะตาและนโยบายของพวกเขาไปด้วยกันได้ ถ้ามันขัดกันเมื่อใด มนุษย์ก็จะประสบหายนะ"

"และเพราะ โชคชะตาเปรียบประดุจอิสตรี หากจะทำให้นางยอมตนต่อเรา ก็จำเป็น ที่จะต้องโบยตีและบังคับเอากับหล่อน"[๓๘]

เป็นอันว่า โชคชะตานั้นเราควบคุมมันได้ แต่จะใช้อะไรไปควบคุมมันเล่า?

Virtú

Crick ว่า คำ ๆ นี้มาจากภาษาโรมัน "vir" (คน) และ "virtus" (สิ่งซึ่งคู่ควรกับคน) คำ ๆ นี้มิได้เกี่ยวข้องกับคำ "virtue" (คุณธรรม) อันเป็นคำคลาสสิคที่ใช้นิยามแบบแผนความประพฤติและทัศนคติ แนวทางของจิตใจมนุษย์ แต่อันที่จริง คำ ๆ นี้ก็มิได้ไร้ความหมายทางศีลธรรมแต่อย่างใด Crik เขียนต่อไปว่า, "ค่อนข้างชัดที่มีหลายครั้งที่มาเคียเวลลี่ใช้คำ ๆ นี้ในความหมายถึงเทคนิคและประสิทธิภาพมาเคียเวลลี่เอง ก็ไม่ได้คงที่นัก"[๓๙]

อย่างไรก็ตามจาก The Discourses และ The Prince, เราทราบว่าเน้นที่จิตใจของความเป็นพลเมือง (civic spirit) "virtū คือคุณภาพทางจิตและการกระทำอันจะสร้างสรรค์ ช่วยเหลือและเหลือรักษารัฐเอาไว้ได้" ที่จริง virtū ของนครรัฐในฐานะ virtū รวมก็มีอยู่เช่นกัน มิใช่จะหมายถึงแต่ virtū ของแต่ละคนเท่านั้น

ปัญหาก็คือ ระหว่าง Fortuna และ virtū สิ่งไหนทรงพลานุภาพมากกว่ากัน? เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าอาณาจักรโรมันคือ อุดมรัฐของมาเคียเวลลี่ เขาได้พิจารณาถึงเหตุแห่งความสำเร็จของอาณาจักรโรมันไว้ชัดเจนใน The Discourses

เขาเขียนว่า, "ที่โรมสร้างอาณาจักรขึ้นมาได้เป็นเพราะคุณธรรมความสามารถของอาณาจักรโรมันสามารถรักษาอำนาจไว้ได้ก็เนื่องเพราะผู้ตรากฎหมายคนแรกได้กำหนดแบบแผนแปลก ๆ และธรรมนูญการปกครองขึ้นนั่นเอง"[๔๑] ท้ายบทนี้, มาเคียเวลลี่สรุปว่า" ทุกคนน่าจะตระหนักให้ดีกว่า virtū ช่วยชาวโรมันให้ได้มาซึ่งอาณาจักรของตนยิ่งไปกว่า Fortuna สักเพียงไร"

เรารู้ว่า โชคชะตานั้นเปลี่ยนแปรได้เช่นเดียวกับสายน้ำหรืออิสตรี ดังนั้น เราจึงควรจะเปลี่ยนแปลงตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์

---

๓๘. *Ibid.*, p. 133

๓๙. Machiavelli, *Op. cit.*, 58

๔๐. *Ibid.*

๔๑. *Ibid.*, Book II, Chap 1, p. 270

๔๒. *Ibid.*, p. 274

ในบทที่ เจ็ด, แปดและเก้าของ The Discourses, เล่มสาม มาเคียเวลลี่ได้อภิปรายถึงความจำเป็นในการที่รัฐจักต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน ต้นบทที่เก้าเขาเขียนว่า "ข้าพเจ้าคิดอยู่บ่อย ๆ ว่า ที่บางครั้งคนเราโชคดี บางทีก็มีเคราะห์นั้นเป็นเพราะ พฤติกรรมของคนสอดคล้องกับกาลเทศะหรือไม่"[๔๓] สาเหตุแห่งหายนะของเจ้าผู้ปกครองนั้นมิใช่โชคชะตาหากเป็นที่ตัวผู้ปกครองนั้นเองที่ไม่เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ และไม่สามารถปรับตนให้สอดคล้องกับมันได้ "ด้วยเหตุนี้จึงกลายเป็นว่าโชคชะตาของคนเปลี่ยนแปลง, เพราะเทวีแห่งโชคได้เปลี่ยนแปลงภาวะแวดล้อมของคนเสีย แต่คนเองสิกลับไม่ยอมปรับวิถีทางของตน"[๔๔]

กล่าวสั้น ๆ ก็คือ virtน คือความสามารถที่จะเข้าใจธรรมชาติอันเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและปรับตนให้สอดคล้องกับสิ่งเหล่านี้ หากกระทำได้โชคชะตาก็จะพ่ายแพ้แก่มนุษย์ ผู้ปกครอง จำต้อง ปรับตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การปรับตัวเกิดขึ้นเพราะความจำเป็น (Necessità)

ความจำเป็น (Necessità)

ความเข้าใจใน "สิ่งที่เป็นอยู่" ทำให้มาเคียเวลลี่มองเห็นผู้ปกครองแบบใหม่ นั่นคือเจ้าผู้ปกครองที่สามารถเข้าใจโลกอย่างที่เป็นอยู่จริงและประพฤติตนให้สอดคล้องกับโลกได้ความจำเป็นมักจะเป็นเงื่อนไขกำหนดการกระทำของเจ้าผู้ปกครอง "ดังนั้น, เจ้าผู้ปกครองจึงจะต้องถูกบังคับ ให้รู้จักที่จะกระทำเยี่ยงสัตว์ป่า,.... ด้วยเหตุนี้ ผู้ปกครองจึงจะต้องเป็นสุนัขจิ้งจอกเพื่อจะได้เลี่ยงกับดักและต้องเป็นสิงโตเพื่อขับไล่สุนัขป่า"[๔๕]

"ผู้ปกครองมักจะถูกบีบให้กระทำการอันขัดต่อศรัทธาอันดี, ความใจบุญ, ความกรุณา และศาสนาเพื่อจะรักษารัฐเอาไว้ ดังนั้นเขาจึงควรจะยึดความยืดหยุ่นในการปฏิบัติไว้ โน้มเอียงเปลี่ยนแปรให้สอดคล้องกับโชคชะตาและสภาวะแวดล้อม ก็อย่างที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ข้างต้น ผู้ปกครองไม่ควรจะเลี่ยงจากการกระทำดีหากเป็นไปได้ แต่เขาก็จะต้องรู้วิธีกระทำความชั่วร้ายหากจำเป็น"[๔๖]

ความจำเป็นทางการเมือง ในเงื่อนไขทางสังคมที่กำหนดไว้สำหรับมาเคียเวลลี่, การที่บางคนจะต้องทำการอันสกปรก, รับภาระหรือคำสาปของอำนาจทางการเมืองในการปกครองรัฐนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอันเลี่ยงมิได้

๔๓. *Ibid.*, Book III, 9 p. 430

๔๔. *Ibid.*, p. 432

๔๕. Machiavelli, *The Prince*, Chap. XVIII, p. 99

๔๖. *Ibid.*, p. 101

"เมื่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศขึ้นอยู่กับการตัดสินใจกระทำอะไรแล้ว, ปัญหาเรื่องความยุติธรรมหรืออยุติธรรม ความเมตตากรุณาหรือความโหดร้าย, การเป็นที่ชื่นชมหรือสาปแช่งจักต้องตกไป ในทางตรงข้าม, เมื่อตัดข้อพิจารณาทั้งสิ้นไปแล้ว, ก็น่าจะเลือกทางที่จะช่วยชีวิตและรักษาอิสรภาพของประเทศอย่างเต็มอกเต็มใจ"[๔๗]

เราแยกพิจารณา Necessita ต่างหาก เพราะความจำเป็นเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ชักนำให้ผู้ปกครองกระทำการต่าง ๆ จากจุดนี้ผู้ปกครองก็จะกระทำการต่าง ๆ อย่างเข้าใจในสิ่งที่เป็นอยู่จริง กล่าวง่าย ๆ ก็คือ เจ้าผู้ปกครองจะต้องรู้สถานการณ์และปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับมันด้วยวิธีนี้เท่านั้น จึงอาจเอาชนะโชคชะตาได้

ความจำเป็นชักนำให้ผู้ปกครองต้องทำอะไรบางอย่าง มนุษย์นั้นควบคุมการกระทำต่าง ๆ ของตนได้อย่างน้อยครึ่งหนึ่งแล้ว ที่เหลืออยู่ใต้อำนาจของโชคชะตา แต่ผู้ปกครองที่เชื่อมาเคียเวลลี่ก็จะไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตา เขาจะต้องเอาชนะเทวีองค์นี้ด้วย Virtū ซึ่งก็คือความเข้าใจในโลกและภาวะแวดล้อม กับความสามารถของเขาในการปรับตนโอนอ่อนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงเพื่อเอาชนะโชคชะตา ผู้เขียนเชื่อว่านี่คือแก่นแท้ของคำสอนของมาเคียเวลลี่ การโจมตีเขาว่าไร้ศีลธรรมดูจะปราศจากพื้นฐานที่มั่นคงเพียงพอ เขาไม่ได้ต้องการจะเป็นคนโหดเหี้ยม ชั่วร้ายหรือรุนแรง แต่เขาจำต้องเป็นคนอย่างนั้น เพราะโลกที่เขามองเห็นเป็นโลกแห่งความชั่วร้าย

มาเคียเวลลี่สอนว่าผู้ปกครองไม่จำต้องรักษาคำพูดของตน เขาเขียนว่า "ถ้าทุกคนเป็นคนดีคำสอนนี้ก็ใช้ไม่ได้ แต่นี่เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สกปรกที่ไม่รู้จักรักษาคำพูดของตนท่าน (ผู้ปกครอง) ก็ไม่จำต้องรักษาคำพูดของท่านต่อพวกเขา"[๔๘] ถ้าผู้ปกครองเป็นคนดีมีเมตตา, เขาก็จะถูกทำลาย มาเคียเวลลี่กำลังเขียนถึงผู้ปกครองในชีวิตจริงที่จะต้องมีชีวิตอยู่ และกระทำการให้สัมฤทธิ์ผล ดังนั้นผู้ปกครองจะต้องทำทุกอย่างเพื่อให้อยู่รอดและทำงานให้สำเร็จ สำหรับ The Prince การรวมอิตาลีเป็นเป้าหมายหลัก ผู้ปกครองจักต้องทำทุกสิ่งเพื่อให้เป้าหมายนี้กลายเป็นจริง

อันที่จริง มาเคียเวลลี่เองก็โจมตีการใช้ความโหดร้ายรุนแรงเกินไป ว่าเป็นการกระทำที่ไร้มนุษยธรรมและหฤโหด เขาจึงเขียนว่า "การฆาตกรรมพลเมือง, หักหลังมิตรสหาย, ความฉ้อฉล, ไร้ความการุณ และไม่มีศาสนาไม่อาจถือว่าเป็นอำนาจอันชอบได้ วิธีการเหล่านี้อาจทำให้ผู้ปกครองได้รับอำนาจ แต่จะไม่อาจนำชื่อเสียงความรุ่งเรืองมาให้ได้เลย"[๔๙] ดังนั้นทุกสิ่งขึ้นอยู่

๔๗. Machiavelli, *The Discourses*. Book III, 41, p. 515

๔๘. Machiavelli, *Op. cit.*, Chap. XVIII, p. 100

๔๙. *Ibid.*, Chap, IX p. 63

กับว่า เจ้าผู้ปกครองต้องการอะไร วิธีการของมาเคียเวลลี่ไม่ใช่สิ่งที่แข็งกระด้าง ไม่มีลักษณะคัมภีร์นิยมหรือยึดถือตำราเป็นหลัก ความอ่อนไหวยืดหยุ่นอันเป็นคุณสมบัติของวิธีการของมาเคียเวลลี่นี้แหละคือความงามที่แท้ในคำสอนของเขา

บทสรุป

มาร์โล ปอนติ (Merleau–Ponty) ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับมาเคียเวลลี่ไว้อย่างน่าสนใจยิ่งเขาเขียนว่า "จะเข้าใจคนเช่นนี้ได้อย่างไร? เขาเขียนขัดกับความรู้สึกที่ดีทั้งมวลในทางการเมือง แต่ก็ขัดกับความรุนแรงด้วย ขณะที่เขากำลังทำร้ายคุณค่าทางศีลธรรมทั่ว ๆ ไปอย่างเจ็บปวดก็ยังอุตส่าห์พูดถึงคุณธรรม (Virtue) (ตรงนี้ Merleau–Ponty อาจเข้าใจคำว่า Virtue พลาดไปก็เป็นได้–ผู้เขียน) เขายังทำให้ผู้คนที่เชื่อในหลักการของกฎหมาย และเชื่อว่ารัฐก็คือกฎหมายนั้นไม่สบายใจเป็นอันมากเนื่องเพราะเขานำเอาเงื่อนปมของชีวิตส่วนรวม (หรือชีวิตในสังคม) มาพูด นี่เป็นจุดที่ศีลธรรมบริสุทธิ์อาจดูโหดร้าย และการเมืองบริสุทธิ์ก็ต้องอาศัยศีลธรรม"[๕๐]

นักวิชาการมากหลายโจมตี มาเคียเวลลี่จากพื้นฐานทางศีลธรรม เขาถูกหาว่าเป็นนักทฤษฎีผู้ต่อต้านนักปรัชญาบ้างและ หรือนักต่อต้านศีลธรรมบ้างละ[๕๑] ผู้เขียนเห็นว่าเขามิใช่ทั้งนักปรัชญาหรือนักศีลธรรม ที่จริง มาเคียเวลลี่ ก็คือผู้ที่พยายามจะใช้วิธีการใน The Prince มาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงนั่นเอง เขาเขียน The Prince ก็เพราะเขาจำต้องเขียน

Jacobson พยายามมองมาเคียเวลลี่จากแง่มุมที่ต่างไปจากผู้อื่น เขาเห็นว่า "เจ้าผู้ปกครองได้รับคำชื่นชมประหนึ่งเป็นคู่รัก เพราะมาเคียเวลลี่จะใช้เจ้าผู้ปกครองมาเป็นบิดาของรัฐ (ซึ่งทั้งสองฝ่ายจะร่วมกันสร้างขึ้นประดุจพ่อกับแม่–ผู้เขียน) มาเคียเวลลี่จะพยายามกำกับตัณหาอันร้อนแรงของคนรักของตนคือเจ้าผู้ปกครองเพื่อให้เป้าหมายสูงส่งทางการเมืองเป็นจริงขึ้นมา"[๕๒]

หากจะพูดถึงการที่เป้าหมายเป็นตัวรับรองว่าวิธีการใช้ได้หรือไม่ นี่เป็นสูตรเก่าแก่ทางการเมือง และทฤษฎีการเมืองของมาเคียเวลลี่ก็จะไม่น่าสนใจนักหากแก่นของมันจะมีอยู่เพียงแค่นี้ ที่น่าสนใจก็คือ แก่นแท้ของคำสอนของเขาลึกซึ้งกว่านี้

มาเคียเวลลี่มองดูโลกรอบ ๆ ตัวเขาในเวลาของเขา และเข้าใจเอาเองว่าเขาเข้าใจสรรพสิ่งรอบ ๆ ตัว การตีความเหตุการณ์ต่าง ๆ ของเขาล้วนเป็นผลมาจากวิธีการมองโลกของเขา แน่นอนมาเคียเวลลี่ย่อมมีเป้าหมาย ซึ่งอาจจะเป็น "เสถียรภาพทางการเมือง" อย่างที่ Felix Raho ว่าไว้ก็เป็นได้[๕๓]

---

๕๐. Maurice Merleau–Ponty, "*A Nate on Machiavelli*" (Northwestern university Press, 1964), p. 211

๕๑. Leo Strauss, *Thoughts on Machiavelli*, (Illinois: The Free Press, 1958)

๕๒. Norman Jacobson, *Pride And Solace.* (Berkeley: The University of California Press, 1977), p. 40

๕๓. อ้างถึงใน Crick, " Introbuction" in Machiavelli, *The Discourses.* p. 60

อันที่จริงแก่นแท้ของคำสอน ของมาเคียเวลลี่ ก็ชัดเจนพอสมควรเมื่อพิเคราะห์มาถึงจุดนี้ กล่าวคือ มนุษย์ดำรงชีวิตในโลกภายใต้อำนาจอิทธิพลหลักสองอย่างคือ อำนาจของพระเป็นเจ้าหรือโชคชะตาและอำนาจของตนเอง มาเคียเวลลี่ยกย่องศักดิ์ศรีของมนุษย์ด้วยการพยายามเน้นความสามารถในการเอาชนะโชคชะตาของมนุษย์ คุณภาพอันนี้ของมนุษย์เขาเรียกว่า "Virtū" ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้เจ้าผู้ปกครองกระทำการได้ตามที่ตนประสงค์ จะเห็นว่าที่จุดนี้ไม่มีอะไรรุนแรงหรือไร้ศีลธรรม แต่ที่วิธีการของเขาเต็มไปด้วยความโหดร้ายรุนแรงก็เพราะมันเป็นภาพสะท้อนของโลกที่เขามองเห็น เขามีชีวิตและมองโลกผ่านโลกทัศน์ทางการเมืองธรรมดา ๆ

สมมุติว่า มีคนมามองโลกจากแง่มุมหรือโลกทัศน์ที่ต่างออกไปเล่า หากคนผู้นั้นไม่ยอมรับหรือไม่เห็นว่าความรุนแรง (Violence) เป็นวิธีการทางการเมืองอันมีประโยชน์เล่า เขาผู้นั้นก็ยังสามารถเป็นเจ้าผู้ปกครองในทัศนะของมาเคียเวลลี่ได้ เขาสามารถเอาชนะโชคชะตาและควบคุมสถานการณ์ได้โดยอาศัย Virtū อาจต้องทำทุกอย่างเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย แต่ "ทุกอย่าง "หรือ" ทุกวิธีการ" ในที่นี้ไม่รวมการใช้ความรุนแรงเข้าไปด้วยเพราะไม่ยอมรับวิธีนี้ในเบื้องต้นอยู่แล้ว

สานุศิษย์ของมาเคียเวลลี่ล้วนแต่ยึดหลักประสิทธิภาพและปฏิบัตินิยมเป็นหลัก Burns เขียนว่า "The Prince ยังจะดำรงตำแหน่งหนังสือที่มีชื่อเสียงที่สุด – และต่ำช้าที่สุด – ในด้านการแนะแนวผู้นำว่าจะช่วงชิงและใช้อำนาจอย่างไร"[๕๔] Burns ยังพูดถึงประเด็นที่น่าสนใจว่า "ไม่มีทฤษฎีใดเลยที่จะทำความกระจ่างแก่ข้อเท็จจริงที่ประหลาดที่สุด นั่นคือ : คำสอนที่เน้นหลักปฏิบัตินิยมของมาเคียเวลลี่นั้นใช้การไม่ได้เลยในทางปฏิบัติ"[๕๕]

Burns กล่าวเช่นนี้โดยเสนอว่า สิ่งที่ผู้ปกครองจะได้รับจากคำสอนของมาเคียเวลลี่ คือชัยชนะในระยะสั้นเท่านั้น Burns ลืมไปเสียสนิทว่าแนวความคิดเรื่อง "Virtū" นั้นมีองค์ประกอบในเรื่องความยืดหยุ่นปรับตัวได้อยู่ด้วย ดังนั้น หลังจากได้ชัยชนะในระยะสั้น เจ้าผู้ปกครองสามารถจะปรับตนให้เข้ากับภาวะแวดล้อม เพื่อรักษาอำนาจของตนไว้ก็ได้หากประสงค์เช่นนั้น การเมืองแบบปฏิบัตินิยมของมาเคียเวลลี่มิใช่อะไรที่อยู่นิ่งกับที่ ความยืดหยุ่นเคลื่อนไหว (Dynamism) ได้ของวิธีการของเขาทำให้คำสอนทั้งหมดมีชีวิตชีวา เราอาจสร้างเจ้าผู้ปกครองที่มีโลกทัศน์ใหม่

๕๔. James MacGregor Burns, *Leadership*. (New York: Harper & Row, 1978), p. 444
๕๕. *Ibid.*, p. 445.

ขึ้นมาจากคุณสมบัติเหล่านี้ก็ได้ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการไม่ยุติธรรมกับมาเคียเวลลี่อย่างยิ่งที่จะหาว่าวิธีการของเขาคือวิธีการอันโหดร้ายนองเลือด การนองเลือดและความรุนแรงมิใช่แก่นแท้ของคำสอนของมาเคียเวลลี่เลย

เขาไม่เคยต้องการ ความชั่วร้ายหรือความโหดเหี้ยม ที่เขาต้องการคือวิธีการที่เป็นไปได้และมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาและบรรลุเป้าหมายของเขา เราน่าจะเข้าใจเขาเพียงพอที่จะยอมรับเขาในฐานะนักคิดทางการเมืองที่ยิ่งใหญ่ได้ อาจเป็นไปได้ว่าในอนาคตชื่อของมาเคียเวลลี่จะถูกนำไปใช้ในฐานะใหม่จากโลกทัศน์ทางการเมืองใหม่ที่ต่างไปจากที่เคยแปดเปื้อนมานับศตวรรษ